

A SZABADIDŐ-FELHASZNÁLÁS ÉS AZ ÖNKÉNTESÉG KAPCSOLATÁNAK VIZSGÁLATA A MAGYARORSZÁGI FIATALOK KÖRÉBEN BOCSI VERONIKA¹ – FÉNYES HAJNALKA² – MARKOS VALÉRIA³

DOI: <https://doi.org/10.53585/OnkSzem.2023.1.25-56>

Absztrakt

A nemzetközi szakirodalom a szabadidőeltöltés és az önkéntesség összekapcsolása során leginkább elméleti és definíciós problémákat tár fel, de nem vizsgálja a fiatalok szabadidőeltöltési típusainak összefüggéseit az önkéntesség esélyével. Alapvetésünk, hogy az önkéntesség és a szabadidő az életmód összekapcsolódó szeletei, még ha ennek irányáról a kutatói vélemények el is térnek. A tanulmány célja, hogy megvizsgálja, milyen tényezők alakítják a fiatalok önkéntességét, és ebben a rendszerben a szabadidőeltöltésnek mi a szerepe. Tanulmányunkban az önkéntesség esélyére ható tényezőket tárjuk fel a magyarországi fiatalok körében, különös tekintettel a szabadidőeltöltési formák hatására. Empirikus elemzésünk alapja a Magyar Ifjúság Kutatás 2020, mely a 15-29 éves korcsoportot reprezentálja egy 2000 fős valószínűségi mintán. Elsőként feltáró faktorelemzéssel szabadidőeltöltési típusokat határoltunk körül, majd az önkéntesség esélyét magyarázó regressziós modellünkbe a szakirodalomban előforduló standard magyarázó tényezők mellé beemeltük a kapott szabadidős faktorokat. A „kulturális mindenevők” elméletével összhangban eredményeink szerint két „mindenevő” faktor azonosítható, amelynek hangsúlyai vagy a magaskultúrára, vagy a rekreációra helyeződnek, ám végtelenen nem választják el a két dimenziót. Regressziós modellünk szerint nagyobb az önkéntesség esélye, ha a fiatal rendelkezik saját megtakarítással, ha az apa alap- vagy középfokú végzettségű, ha nő, illetve akkor, ha a „szórakozásorientált mindenevő” faktor magasabb értéket kap. Ez azt mutatja, hogy az önkéntesség és a szabadidőeltöltés nem egyértelműen komplementer jelenségek, illetve annak oka, hogy az önkéntesség esélyét éppen a rekreációs faktor növeli, az lehet, hogy napjaink fiataljainak önkéntes tevékenységét és a szórakozásorientált szabadidőeltöltést is elsősorban a társas-közösségi jelleg motiválja és jellemzi. Elemzésünk tanulsága, hogy a fiatal kohorszot megcélzó, önkéntességet elősegítő programok megtervezésekor a közösségi és rekreációs elemek kiemelkedően fontosak lehetnek.

Kulcsszavak: magyarországi fiatalok, önkéntességre ható tényezők, szabadidőeltöltési típusok, kvantitatív vizsgálat

¹ Bócsi Veronika (PhD), szociológus, habilitált egyetemi docens, Debreceni Egyetem, Gyermeknevelési és Gyógynevelési Kar, Társadalomtudományi Tanszék

² Fényes Hajnalika (PhD), közgazdász - szociológus, habilitált egyetemi docens, Debreceni Egyetem Szociológiai és Szociálpolitikai Tanszék

³ Markos Valéria (PhD) szociológus, kutató Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ

Exploring the correlation of the use of leisure time and volunteering among young people in Hungary

Veronika Bocsi – Hajnalka Fényes – Valéria Markos

Abstract

International literature, on the one hand, reveals issues related to theory and definitions in connecting leisure time and volunteering; on the other hand, it does not examine the correlations between the types of leisure activities of young people and the chance of volunteering. Our premise is that volunteering and free time are interconnected elements of the lifestyle, even if the positions of researchers differ on the direction of this connection. The aim of the study is to examine what factors form young people's volunteering habits and what is the role of leisure time in this system. In our study, we explore the factors affecting the chances of volunteering among the young in Hungary, with particular focus on the impact of leisure activities. Our empirical analysis is based on the research "Hungarian Youth 2020", which represents the 15-29 age group in a probability sample of 2,000 participants. First, we outlined the types of leisure activities with an exploratory factor analysis, and then entered the obtained leisure factors to the standard explanatory factors found in the literature into our regression model explaining the chance of volunteering. According to our results, in accordance with the "cultural omnivore" theory, two "culturally omnivorous" factors can be identified, with the emphasis on high culture or on recreation, but they do not completely separate the two dimensions. According to our regression model, the chance of volunteering is higher for women if they have savings, if the father is education on a primary or secondary level, and finally, with higher values of the "entertainment-oriented cultural omnivore" factor. This shows that volunteering and leisure activities are not clearly complementary phenomena, and the reason that the chance of volunteering is increased by the recreation factor may be that the volunteer activities and fun-oriented leisure time of today's youth are primarily motivated and characterized by their I-community nature. The conclusion of our analysis is that community and recreational elements can be particularly important when planning programs for the young cohort and promoting volunteering.

Keywords: young people in Hungary, factors affecting volunteering, types of leisure activities, quantitative study

BEVEZETÉS

Tanulmányunkban a magyarországi fiatalok önkéntes tevékenységét hozzuk összefüggésbe a szabadidő felhasználásukkal, valamint az önkéntességüket meghatározó tényezőket tárjuk fel a Magyar Ifjúság 2020 adatbázis⁴ többváltozós statisztikai elemzésével. Az önkéntesség és a

⁴ Az adatok forrása a Magyar Ifjúság Kutatás 2020. Az adatbázis használati jogát a Társadalomkutató Kft. bocsátotta a rendelkezésünkre.

szabadidő kapcsolata a nemzetközi szakirodalomban (Stebbins 2004; Lockstone-Binney et al. 2009; Navickas et al. 2016; Lee et al. 2021) több oldalról vizsgált kérdés, de hiányzik az empirikus kutatási eredmények azon csoportja, amely az önkéntesség tényét bizonyos típusú szabadidő struktúrával hozná kapcsolatba. Vizsgálatunk értékét növeli, hogy annak mintája országos és reprezentatív⁵, illetve az önkéntesség esélyének feltárásakor a korábbi vizsgálatok során felhasznált magyarázó változók (például: nem, iskolázottság, anyagi helyzet, vallásosság) mellé beemeljük a szabadidő felhasználásának faktorait. Úgy véljük, kutatási eredményeink közelebb visznek minket az önkéntesség valószínűségét bejósoló életmódelemek leírásához, illetve a szabadidő és az önkéntesség közötti kapcsolat alaposabb megismeréséhez.

A tanulmány elméleti részében bemutatjuk a fiatalok szabadidő eltöltésével kapcsolatos különféle elméleti és empirikus megközelítéseket. A szakirodalmi elemzések alapján kitérünk az önkéntesség és a szabadidő kapcsolatának, másrészt az önkéntességet valószínűsítő tényezőknél a bemutatására. Ezt követően az elméleti háttérre építve fogalmazzuk meg négy fő hipotézisünket. A dolgozat empirikus részében a módszertan bemutatása után feltáró faktorelemzéssel körülhatároljuk a fiatalok szabadidő eltöltésének típusait. Első lépésben megvizsgáljuk a kapott faktorok és a többi magyarázó változó (nem, kor, családi állapot, gyerekkel való rendelkezés, munkaerő-piaci pozíció, a megkérdezett és szülei iskolai végzettsége, az anyagi helyzet két változója, a településtípus és végül a vallásosság) kapcsolatát. Később a faktorok önkéntességgel való összefüggéseit ugyancsak kétváltozós elemzéssel tárjuk fel. Végezetül többváltozós logisztikus regresszióval vizsgáljuk a háttértényezők önkéntességre gyakorolt hatását, magyarázó változóként beemelve a szabadidős faktorokat is. Dolgozatunk végén a diszkusszióban ellenőrizzük hipotéziseinket, majd kitérünk az elemzés korlátaira, valamint további kutatási irányokra.

A SZABADIDŐ ÉS AZ ÖNKÉNTESSEG KAPCSOLATÁRÓL – FOGALMI KERETEK

Az életmódra irányuló vizsgálatok az emberi tevékenységek tartalmait, gyakoriságait, valamint az ezekre irányuló szubjektív érzéseket tárják fel. A tevékenységek időtartamát az időmérleg-vizsgálatokkal tárják fel. A mérések során a tevékenységeket csoportokba rendezik. Az

⁵ A szabadidő felmérésének általunk használt blokkját nem az egész 8000 fős mintán kérdezték le, hanem egy 2000 fős almintán, így ez a 2000 fő képezi elemzésünk alapját.

időmérleg-vizsgálatok tágabb kategóriái (fizetett munka, fiziológiai szükségletek, nem fizetett munka, szabadidő stb.) azonban átfedéseket mutathatnak, határai nem mindig egyértelműek.

A szakirodalom mind a szabadidő – amely a kötelezettségeken túli időkereteket jelenti (Robinson 1977) –, mind pedig az önkéntesség konceptualizálása során hasonló problémába ütközik. A két fogalom közötti viszonyrendszer kérdését több szerző érinti (például Stebbins 2004; Lockstone et al. 2009; Gombás 2012; Navickas et al. 2016; Lee et al. 2021), aminek oka, hogy számos sajátosságukban rokoníthatók: viszonylagos szabadsággal megválasztott jellegük, motivációs bázisuk és közösségi beágyazottságuk is hasonló, illetve a pszichológia által feltárt pozitív hatások is átfednek.

Az időmérleg-vizsgálatok általában az önkéntességet, annak szabadon választott jellege miatt a szabadidő kategóriájához sorolják – ez olvasható ki például Sturm és Cohen (2019) munkájából, akik az American Time Use Survey adatait elemezték. A Központi Statisztikai Hivatal az időmérleg-vizsgálata során három fő tevékenységcsoportot különít el: a társadalmilag kötött, a fiziológiailag kötött, illetve a szabadon választott tevékenységeket – az önkéntességet pedig az utolsó blokkba sorolják (Központi Statisztikai Hivatal 2010). Az Eurostat által meghatározott tevékenységstruktúra kilenc fő kategóriát tartalmaz, amelyben az önkéntesség és összejövétel („meeting”) kategória különálló, és a szervezeti keretek között végzett munkát, a más háztartásoknak való segítséget és a civil szervezetekben, illetve gyűléseken való részvételt foglalja magába (Központi Statisztikai Hivatal 2010).

A szabadidő és az önkéntesség témakörét együtt elemző írásokban a következő megközelítések mutathatók ki:

- A tanulmányok egy jelentős részében az önkéntesség a szabadidő részét képezi (például Stebbins 2004; Mojza et al. 2010; Navickas et al. 2016). Haas (1997) például a szabadidőt aktív és passzív formákra bontja, s az önkéntességet az első kategóriába helyezi.
- A másik részükben a két szféra egymástól elkülönülő tevékenységként való értelmezése érhető tetten (lásd Verboj et al. 2018).
- Brint és Cantwell (2008) megközelítése vegyes képet mutat. Az egyetemisták időfelhasználásának kutatásakor öt tevékenységkört különítettek el az időfelhasználás területén. E felosztás mind a munkával kapcsolatos, mind pedig a szabadidős tevékenységeket kisebb egységekre bontotta az olyan nagy kategóriákon belül, mint a

campuson belüli vagy kívüli fizetett munka, vagy a szabadidő eltöltésének különböző formái. Az önkéntesség a vizsgálatban az „aktív tevékenységek” kategóriájába került olyan más elfoglaltságokkal, mint például a sport. Az önkéntesség tehát csak bizonyos szabadidős tevékenységekkel mutat rokonságot.

Az eltérő megközelítések (melyek arra irányulnak, hogy az önkéntesség a szabadidő részét képezi-e, vagy sem) mögött véleményünk szerint egyrészt az a jelenség húzódhat meg, hogy mind az önkéntesség, mind a szabadidő gyűjtőfogalom, és számos, eltérő jegyekkel leírható tevékenység tartozik alájuk. Ráadásul mindkét fogalom/tevékenység tartalmaz olyan elemeket, amelyek esetében a „viszonylagos szabadsággal megválasztott” kitétel nem teljesen állja meg a helyét (Stebbins 2000), hiszen a tevékenységek választása társadalmi vagy egyéb kötelezettségek miatt következik be.

Bizonyos területeik átfedést mutatnak, több rokon sajátosságot találhatunk ugyanis a két fogalmat megvizsgálva, ilyen például: az altruista és az önérdekű motiváció keveredése, (hiszen a szabadidős tevékenységek egy része társadalmi vagy családi igényeket elégít ki, miközben az egyénre nézve is pozitív hozadékaik vannak – Stebbins 2004), a szociális elemek megléte (Gombás 2012), a munkáról való leválás motívuma (Mojza et al. 2010), az életminőségre és jóllétre gyakorolt pozitív hatások (Navickas et al. 2016) vagy a képességek fejlesztése (Mojza et al. 2011).

A szabadidőre és az önkéntességre vonatkozó különböző értelmezések másik magyarázata talán abban keresendő, hogy míg a tevékenységek (szabadidős, önkéntesség) választása, motivációja és hatásai hasonlóak lehetnek, azonban produktivitásuk, társadalmi hasznosságuk, esetleg morális indíttatásaik már eltérhet.

A SZABADIDŐT ÉS AZ ÖNKÉNTESSÉGET VIZSGÁLÓ EMPIRIKUS KUTATÁSOK FŐBB IRÁNYAI

A szabadidő és az önkéntesség esetleges, komplementer pozíciója

A szabadidőt és az önkéntességet egyszerre vizsgáló elemzések gyakori kiindulópontja, hogy az életmódban a fizetett munkával „szemben” elhelyezkedő, komplementer területként kezeli azokat. Ide sorolható a két területet érintő tanulmányok egy jelentős csoportja. Mivel az időfelhasználás erőforrásai végesek (lásd Becker 1965) mind a két tevékenységkör a fizetett munkán, a fiziológiai szükségleteken és egyéb kötöttségeken túli területekért „versenyez”

(Kragt – Holtrop 2019). Az egyének általában racionálisan mérlegelnek, előnyökkel és hátrányokkal kalkulálnak, miközben időbeli korlátaikkal is számolniuk kell. Ennek alapján például a mennyiségi és a racionális, a közgazdaságtan emberképéhez közel álló mérlegelés érhető tetten például a diákok esetében, amikor nem a munka, hanem a tanulási idő csökkentheti a szabadidőre és önkéntességre fordítható időkereteket (Krekel 2017). Más szerzők azonban arra hívják fel a figyelmet, hogy az az összefüggés, miszerint az önkéntesség visszaveti más szabadidős tevékenységek meglétét, nem feltétlenül állja meg a helyét (Downward et al. 2020), és a magas munkaórák sem egyértelműen csökkentik az önkéntesség minden formájának gyakoriságát (lásd Mutchler et al. 2003). A két terület összekapcsolódását bizonyos tanulmányok egy tágabb kontextusban vizsgálják. Ilyen például az a makroszintű változás, amely a munkaidő csökkenését (Brookfield et al. 2018) vagy a szabadidő bővítését állítja a középpontba (Kuykendall et al. 2018). Ebben az esetben nem egy egyszerű mennyiségi kérdésről van szó, hanem arról, hogy az életmód kereteinek az átalakulása kihat ezekre a tevékenységekre.

Ami a mennyiségi összefüggésen túl van – az életszakaszok és szubjektív viszonyok vizsgálata

A munka és a szabadon felhasználható időkeretek mennyiségi megközelítésén túl a kutatások más tényezőkre (elégedettség, életszakasz, élethelyzet) is felhívják a figyelmet. Egyrészt fontos motívum az egyén munkával való elégedettsége is, hiszen a negatív viszony felértékeli mind a szabadidőt, mind pedig az önkéntességet abból a szempontból, hogy támogatja a munkáról való leválást, valamint ellenpontoszni tudja a negatív impulzusokat (Mojza et al. 2011; Kuykendall et al. 2018). Meijeren et al. (2022) kutatásában nem a munka és a kööttségek mennyisége, hanem bizonyos életszakasz vagy élethelyzet (ebben az esetben a kisgyermekes lét) az, ami generálhatja a szabadidős szervezetekhez kapcsolható önkéntességet. Az életszakaszok közötti átmenetek (kiszülődő felnőttkor, harmadik életszakasz-„third age”), amikor is a munkára fordított időkeretek szűkebbek, mind az önkéntesség, mind pedig a szabadidős tevékenységek számára kedvező lehetőséget biztosítanak. Mindez kihat az egyének jóllétére (Moen – Flood 2013), új szerepek kipróbálását teszi lehetővé, s értelmes alternatívákat nyújtanak az egyéneknek az átmeneti időszakokban. Az empirikus kutatásokat áttekintve ugyanakkor alig látni a nyomát azoknak a vizsgálatoknak, amelyek a fogalmak összekapcsolódását, kölcsönös egymásra hatását elemeznék – csak bizonyos speciális részterületek elemzésére találhatunk példákat. Fiorillo (2012) a nonprofit

szervezeteknél dolgozó önkénteseket vizsgálva jutott arra a következtetésre, hogy az önkéntesség ténye az elégedettség több területére is pozitív hatást gyakorol. Ezek egyike a szabadidő megélésével való elégedettség. Dawson és Downward (2013) a sport területét vette górcső alá, és jut arra a következtetésre, hogy a sportszervezetekben való önkéntesség magasabb fizikai aktivitással jár együtt, és negatívan korrelál a televíziózás magas időráfordításával – ami a szabadidő passzív, mozgásszegény formájához kapcsolódik. Elemzésünkben tehát a meglévő hiányt felismerve arra a feladatra vállalkozunk, hogy alaposabban megismerjük az önkéntesség és a szabadidő területének összekapcsolódását és a közöttük megbúvó ok-okozati kapcsolatot.

A FIATALOK ÖNKÉNTESSÉGÉT IS BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

Mielőtt rátérnénk a fiatalok önkéntességét is befolyásoló tényezők részletes bemutatására nem érdektelen, ha számba vesszük – a 2016 és 2022 között készült európai vizsgálatok alapján – a fiatalok önkéntességben való részvételi arányainak jellemzőit és változásait.

Az európai országokban az önkéntesség népelességen belüli elterjedtségét nyomon követő nemzetközi vizsgálatok felhívják a figyelmet arra, hogy a fiatalok önkéntességi rátájában országonként jelentős eltérések mutatkoznak. Különösen megmutatkozik ez az eltérés a nyugat-európai és kelet-közép európai országok között (European Quality of Life Survey 2016, Flash Eurobarométer 2019). A 2019-es Flash Eurobarométer eredményei szerint az Európai Unióban átlagosan 58 százalék volt a 18-30 év közötti korosztályban az önkéntességi ráta. Az adatok arra is felhívták a figyelmet, hogy a kelet-közép európai országok között is eltérően alakultak a fiatalok önkéntességének arányai: míg Lettországból (59 százalék) és Lengyelországból (63 százalék) a 18-30 éves fiatalok önkéntességi rátája meghaladta az európai átlagot, addig több országban⁶ kisebb-nagyobb mértékben elmaradt attól.

A 2022-es Flash Eurobarometer vizsgálat már kizárólag csak az önkéntesség formális megjelenését vizsgálta, és többek között arra kérdezett rá, hogy a fiatalok részt vesznek-e önkéntes tevékenységet folytató szervezetben. Az eredmények azt mutatják, hogy az európai fiatalok 17 százaléka tagja olyan szervezetnek, mely önkéntes tevékenységet folytat. Ez a

⁶ Litvániában, Romániában és Szlovákiában a 18-30 éves fiatalok önkéntességi rátája 43 százalék, Magyarországon 44 százalék, Bulgáriában 48 százalék, Csehországban 54 százalék és Észtországban 55 százalék volt.

részvételi forma a második legnépszerűbbnek számít, megelőzve olyan szervezeti részvételeket, melyeknek az elsődleges célja nem az önkéntesek foglalkoztatása (például kulturális és szabadidős szervezetek). Az országok közti különbségek itt is megjelennek. Míg a kelet-közép európai országok többségében⁷ jellemzően átlag alatti ez az arány, de például Írországban (21 százalék) átlag feletti volt. Az eredmények értelmezésekor figyelembe kell vennünk, hogy az országok közötti eltéréseket a szervezeti lehetőségek is okozhatják, mivel ahol nagyobb számban vannak jelen önkéntes szervezetek (egyesületek, társaságok, klubok), szélesebb lehetőségek kínálóznak az önkéntességben való részvételre (Flash Eurobarometer 2022).

A továbbiakban tehát azt vizsgáljuk meg, hogy milyen tényezők befolyásolhatják általában és konkrétan a fiatalok önkéntes tevékenység végzését. A fiatalok önkéntes tevékenységvégzésével kapcsolatban kevés kutatás készült, ezért vizsgálatunk egyik fő kérdése, hogy a következőkben bemutatott önkéntességet befolyásoló tényezők mennyiben határozzák meg a fiatalok önkéntességét.

Szociodemográfiai jellemzők. Az alapvető szocio-demográfiai jellemzők kapcsán kiemelhető, hogy a nők nagyobb arányban vesznek részt önkéntes tevékenységekben, mint a férfiak (Oesterle et al. 2004). Ennek oka lehet, hogy a pszichológiai és szociológiai vizsgálatok során a nők alapvetően magasabb pontszámot érnek el azokban a vizsgálatokban, melyek az olyan tulajdonságokat, motivációkat és értékeket vizsgálják, melyek a másokon való segítségre vonatkoznak, akár a családban, akár a szűkebb-tágabb környezetben, illetve az is látható, hogy szélesebb kapcsolati tőkével rendelkeznek, mint a férfiak (Einolf 2011). Az önkéntesség és a nem esetén az is megállapítható, hogy a míg a nők elsősorban az informális, addig a férfiak a formális önkéntes tevékenységekbe vonódnak be inkább (Wilson – Music 1997). Ugyanakkor Helms és McKenzie (2014) felhívta arra is a figyelmet, hogy az informális önkéntes munkát végző nők nagyobb valószínűséggel vállalnak önkéntes munkát formálisan is (Helms – McKenzie 2014).

Az életkor kapcsán megfigyelhető, hogy az életkor előrehaladtával nő az önkéntességben való részvétel (Matsuba et al. 2007; Van Goethem et al. 2014). Ugyanakkor Wilson (2000) megjegyzi, hogy az önkéntesek aránya a serdülőkorból a fiatal felnőttkorba való átmenet

⁷ Lettországban 11 százalék, Magyarországon és Csehországban 13 százalék, Észtországban 14 százalék, Szlovákiában 15 százalék, Bulgáriában 16 százalék.

során csökkenni kezd, melynek oka, hogy az iskolához kapcsolódó önkéntes tevékenységek megszűnnek, és egy új életszakasz következik, ahol az egyén szabaddá és függetlenné válik. Eredményei szerint az önkéntesség a középkorúak esetén éri el a csúcspontot.

A párkapcsolati státusz tekintetében számos tanulmány kimutatta, hogy a házasságban élők nagyobb valószínűséggel vállalnak önkéntes munkát, mint az egyedülállók (Rotolo – Wilson 2006; Lancee – Radl 2014; Niebuur et al. 2018). Ennek egyik oka, hogy házasságkötéssel az egyénnek kiterjed a kapcsolati hálója, így nő az esélye annak, hogy önkéntes lehetőségekkel találkozzon (Knoke – Thomson 1977; Wilson 2000). Az is megfigyelhető, hogy a házasság megszűnése vagy felbomlása csökkenti az önkéntes munkavégzés esélyét (Nesbit 2011). A gyermek születése szintén csökkentheti az önkéntes szerepvállalást, mivel a gyermek felnevelésével járó feladatok elvonják az időt az önkéntes tevékenységtől (Nesbit 2011; Einolf 2018), ugyanakkor az is megfigyelhető, hogy a gyermekek megléte miatt a szülők több önkéntes lehetőséggel találkoznak a gyermeknevelési és oktatási szükségletek kapcsán (Smith 1994, Rotolo – Wilson 2007).

Számos tanulmány rámutat arra, hogy a felsőfokú végzettséggel rendelkezők nagyobb valószínűséggel önkénteskednek, mint az alacsonyabb iskolázottságúak (Chambré 1987; Wilson 2000; Putnam 2000; Musick – Wilson 2008). Az iskolázottság kapcsán kimutatható, hogy például a diploma megszerzése önmagában nem befolyásolja statisztikailag érdemben az önkéntesség esélyét. Ugyanakkor kimutatták, hogy a felsőoktatásban való részvétel fokozta az önkéntesség gyakoriságát és azok, akik felsőoktatási végzettséget szereznek, gyakran már az egyetem előtt is önkénteskedtek, és ez lehet az oka a nagyobb önkéntes hajlandóságnak (Lancee és Radl 2014). Wilson (2000) arra is rávilágított, hogy a nagyobb kulturális tőke, elsősorban a szülők magasabb iskolázottsága is növeli az önkéntesség esélyét.

A fiatalokon belül a felsőoktatási hallgatókkal kapcsolatos kutatások, melyek öt kelet-közép-európai országot átfogóan vizsgáltak, azt mutatták, hogy az önkéntes tevékenység esélyére nem hatott a diákok neme, illetve inkább az idősebb diákok végeztek önkéntes tevékenységet. Emellett a társadalmi háttér szerint az anyák magasabb iskolázottsága, a jobb saját anyagi helyzet és a városi származás növelte elsősorban az önkéntesség esélyét. A diákok vallásosságán belül pedig az egyház tanításait követő vallásosság, a vallásos kisközösségi tagság és a gyakoribb templomba járás volt meghatározó tényező (Fényes – Pusztai 2012; Fényes 2015a/b; Bocsi et al. 2020).

Foglalkoztatás és gazdasági helyzet. A munkaerőpiaci státusz befolyásoló erejét több kutatás is vizsgálta, azonban az eredmények eltérőek. Egyes megközelítések szerint a munkába állással vagy a fizetett munkára fordított idő növekedésével csökken az önkéntességre fordított idő. Ezt támasztja alá az az adat is, mely szerint a részmunkaidőben dolgozók körében magasabb az önkéntesek aránya, mint a teljes munkaidőben dolgozóknál (Rotolo – Wilson 2004; Lancee – Radl 2014). Más kutatások viszont azt állítják, hogy a nem dolgozók és az inaktívak körében a legalacsonyabb az önkéntesek aránya (Wilson 2000; Strauß 2008). Ugyanakkor Strauß (2008) kiemeli, hogy a munkanélkülivé válás támogathatja is az önkéntességbe való bekapcsolódást, mivel az önkéntesség során kapcsolatokat építhet ki az egyén, vagy akár munkatapasztalatot is szerezhet, mely segítheti a későbbi vagy újbóli elhelyezkedést.

A jobb gazdasági helyzet is pozitív irányba befolyásolja az önkéntességi hajlandóságot (Hustinx 2001). Irvine és Schubotz (2010) kutatása szerint a kevésbé kedvező anyagi háttérű fiatalok sokkal kisebb valószínűséggel vállaltak önkéntes munkát, mint a jobb helyzetben lévő fiatalok.

Lakóhely. A lakóhely társadalmi és fizikai vonatkozásai szintén jelentős hatást mutatnak az önkéntességre. A település típusa összefüggést mutat a lakókörnyezetben fellelhető önkéntes lehetőségekkel és szolgáltatásokkal. Skinner (2008) felhívja rá a figyelmet, hogy a földrajzi és társadalmi-gazdasági korlátok ellenére az önkéntesség segítségével akár le is küzdhetők a vidéki szolgáltatási környezet korlátai. Juknevičiusa és Savicka (2003) eredményei szerint a nagyobb településen, például a városban élők nagyobb hajlandósággal vesznek részt önkéntes tevékenységekben, mivel a magasabb gazdasági fejlettség lehetővé teszi az egyének számára, hogy több időt fordítsanak az önkéntességre, mint a faluban élők. Más kutatások azonban ennek ellenkezőjét hangsúlyozzák, miszerint a vidéken élők nagyobb valószínűséggel vállalnak önkéntes munkát, mivel a kisebb közösségekben élők között nagyobb a bizalom és erősebbek a társadalmi hálózatok, amelyek támogatóan hatnak a kollektív tevékenységekre és a proszociális viselkedésre (Svendsen – Svendsen 2016). Paarlberg és munkatársai (2022) úgy találták, hogy nem a település nagysága a meghatározó, azaz, hogy városról vagy faluról beszélünk, hanem a lakóhely közösségi beágyazottsága a legmeghatározóbb az önkéntesség szempontjából.

Normák és a társadalmi részvétel. A témával foglalkozó tanulmányok azt a kérdést teszik fel, hogy az önkéntességben való részvétel egy normatív magatartás eredménye vagy pedig

társadalmi cselekvésforma-e. Janoski et al. (1998) azon a véleményen vannak, hogy az önkéntesség a társadalmi részvétel egyik megjelenési formája, mely annak köszönhető, hogy általában az érintett személyek olyan társadalmi helyzetekbe és társas kapcsolatokba kerülnek, ahol fejlődhetnek az önkéntességhez szükséges szociális készségek és hajlamok. A 20-as éveik közepén, majd a 30-as éveik elején újra megkérdezett fiatalokat vizsgáló kutatás eredményei azt mutatják, hogy a középiskolában végzett önkéntes tevékenységvégzés hosszú távú előnyökkel jár, csakúgy, mint általában a társadalmi részvétel.

Ezzel szemben Mustillo et al. (2004) azt hangsúlyozzák, hogy nem feltétlenül az egyén életében bekövetkező változások, és az egyes életszakaszok befolyásolják az önkéntességbe való bevonódást, hanem szocializációs sajátosságok, tehát egy társadalmi normatív magatartás. Úgy vélik, hogy az aktív állampolgári szerepvállalás olyan proszociális értékeken múlik, mint például az altruizmus, amelyek az élet korai szakaszában internalizálódnak. Így az önkéntességben való részvétel egyénenként változó, és ezt, például az erőforrások, az értékek, a személyiség befolyásolhatják, és nem pedig az egyén életútja határozza meg. Won No és munkatársai (2022) azt vizsgálták, hogy rövid távon milyen tényezők határozzák meg az önkéntes státusz egyéni szintű változásait. Egyrészt a társadalmi háttérben bekövetkezett változásokat emelték ki (mint például foglalkoztatási státusz), másrészt a háztartás szerkezetében bekövetkezett változásokat (például családi állapotban, a háztartásban lévő gyermekek számában és a háztartás többi tagjának önkéntes magatartásában bekövetkező változások). Míg egyes tényezők (például a munkanélkülivé válás, más háztartástagok önkéntessége) azonnali hatását figyelték meg az önkéntességbe való bekapcsolódással kapcsolatos döntésekben, addig más tényezők (mint a lakástulajdonossá válás) nem jelentek meg azonnal. Megfigyelték azt is, hogy az önkéntesek hajlamosak rövid időn belül abbahagyni az önkéntességet olyankor, amikor életkörülményeikben bármilyen változás következik be, például megváltozik a családi állapotuk (például friss házasságkötés), a háztartásban élő gyermekek számában történik változás vagy a foglalkoztatási státuszukban (például alkalmazottra vagy munkanélkültre változik).

A vallásosság esetén több kutatás megállapítja, hogy pozitívan befolyásolja az önkéntességi hajlandóságot (Wilson – Janoski 1995; Wilson – Musick 1997; Becker – Dhingra 2001). Míg Paxton és munkatársai szerint (2014) az egyéni vallásgyakorlás (például a rendszeres imádkozás) van pozitív hatással az önkéntességre, addig más kutatók szerint főként a közösségi vallásgyakorlat növeli az önkéntesség esélyét (Wilson – Musick 1997; Becker –

Dhingra 2001; Voicu – Voicu 2003; Ruitter and De Graaf 2006; van Tienen et al. 2011). Ennek okát abban látják, hogy a vallásos közösségekben több lehetőség adódik az önkéntes aktivitásokra, a vallásos emberek számára több lehetőség adódik a segítő tevékenységekbe való bevonódásra. Mindemellett fontos kiemelni, hogy a vallásos tanítást követők morális kötelezettségüknek is tartják a segítséget a vallásos tanítások miatt (Storm 2015).

A FIATALOK SZABADIDŐ-FELHASZNÁLÁSÁNAK TIPOLÓGIÁI

A fiatalok szabadidő-felhasználásának vizsgálatakor a szociológiai megközelítés lényege, hogy a szabadidő a társadalmi rétegek elkülönülésére, a státusz reprezentálására szolgálhat.⁸ A reprezentatív funkciókkal rendelkező, magaskulturális elemekkel telített fogyasztási mintákat több elmélet is a magasabb státuszú csoportokhoz kapcsolja (Burke 1991; Riesman 1983). Bourdieu (1999) tőkeelmélete alapján kijelenthető, hogy a kulturális és a társadalmi tőke bővítésének lehetséges terepei a szabadidős elfoglaltságok. Peterson és Kern 1996-ban fogalmazta meg „kulturális mindenevőkkel” kapcsolatos elméletét, amelyben a magaskulturális elemek, illetve a tömegkultúra kevert fogyasztását írja le, és ez állítása szerint a társadalmak egy (nem hátrányos helyzetű) részének jellemző fogyasztási mintájává válik.

A fiatalok szabadidő-felhasználása összefüggést mutat a szülői ház szocio-demográfiai jegyeivel (kulturális vagy gazdasági tőke mennyisége, településtípus). Másrészt látni kell, hogy a szabadidő-felhasználásnak identitásképző funkciója van, amely egyszerre épít a felnőttek világától való tudatos elkülönülésre, illetve az életszakasz sajátos jegyeinek (munka jellegű tevékenységek alacsonyabb intenzitása, párkapcsolati/családi kötöttségek lazább mintái) a következményeként is értelmezhető. Mindezek mellett az ezredforduló utáni, a szabadidő és kulturális fogyasztás mintázatait feltáró kutatások (például Alderson et al. 2007; Katz-Gerro – Jæger 2013; Weingartner – Rössel 2019) alátámasztják a „kulturális mindenevő” csoport létezését, mint a különböző szabadidős és kulturális klaszterek egyikét. A médiafogyasztás és az internet a szabadidő felhasználását és a kultúrafogyasztást alapjaiban alakította át a huszadik század második felében. A kutatások rámutattak, hogy az infokommunikációs technológiák használati mintáinak erős a generációs beágyazottsága (Center for Digital Future,

⁸ lásd Veblen, 1975.

2016). Weingartner és Rössel (2019) svájci longitudinális kutatásában egyrészt rámutatnak arra, hogy a különböző fogyasztási minták is átalakulnak (például a számítógépes játékok beépülnek a tömegkulturális minták közé, a magaskulturális fogyasztás „lefelé nyílik”), másrészt pedig leírnak egy újabb típust, amit „modern eklektikus” csoportként definiálnak. Ennek a csoportnak jellemzője a fiatalok és a fiatal felnőttek nagyobb százalékos aránya.

A szabadidő-felhasználással foglalkozó magyarországi elemzések közül Antalóczy et al. (2010) kultúrafogyasztói típusait – kulturálisan passzív, mindent fogyasztó, könnyed szórakozó, kulturálisan érdeklődő és kulturális elit –, tartjuk témánk szempontjából relevánsnak, mivel a kategorizációnk nagyrészt a kulturális intézmények látogatásán alapul. A vizsgált típusok közül a legfiatalosabb korszerkezetet a „mindent fogyasztókat” jellemezte, de a „könnyed szórakozók” és a „kulturális elit” is fiatalabb korszerkezetet mutatott.

Az Ifjúság 2008 és Magyar Ifjúság 2012 adatbázist felhasználva Nagy és Fazekas (2016) négy szabadidős klasztert különített el: inspiratív, akkumulatív, passzív és rekreatív. A magaskulturális elemek és a sporttevékenységek gyakoribb végzése elemzése szerint az inspiratív csoportra jellemző. A vizsgált fiatalok legnagyobb hányadát a passzív csoport adta 2008-ban, míg 2012-ben már az akkumulatív csoport. Az előbbi alacsony intenzitással volt jellemezhető, az utóbbi pedig mind a számítógéphasználathoz, mind a televíziózáshoz, mind pedig a magaskultúrához kapcsolódó elemeket magában foglalta. Szabó (2020) a határon túli magyar fiatalok szabadidőfogyasztását vizsgálta a GeneZYs 2015-ös Kárpát-medencei ifjúságszociológiai felmérés adatbázisával, és „mindenevő”, magaskultúra „orientált” „screenager” és „passzív” csoportot különített el⁹. Láthattuk, hogy mind a nemzetközi, mind pedig a hazai kutatások mindegyike tartalmaz olyan csoportot vagy csoportokat, amelyeket a „mindenevő” jegyekkel lehet leírni – kutatásunk során erre az eredményre támaszkodva fogalmaztuk meg a szabadidős faktorokra vonatkozó hipotézisünket.

KÉRDÉSFELTEVÉSEK ÉS HIPOTÉZISEK

Az elméleti keretekre alapozva empirikus elemzésünk előtt a következő kutatási kérdéseket és hipotéziseket fogalmaztuk meg:

K1 Milyen szabadidős faktorok azonosíthatók a kutatás adatbázisának segítségével?

⁹ Hunyadi (2005) ezredforduló körüli elemzésében a művelődés és szórakozás helyszínei a magaskultúra és a szórakozás mentén még tisztábban különültek el.

H1 A szabadidőeltöltési formák vizsgálata során azt feltételezzük, hogy az azonosított faktorok között lesz olyan, amely a „kulturális mindenevők” elméletével rokonítható, tehát egyszerre jelennek meg benne a magaskultúrához köthető, illetve a tömegkultúrához kapcsolódó tartalmak (Katz-Gerro – Jæger 2013; Alderson et al. 2007; Weingartner – Rössel 2019).

K2 Miként függenek össze a szabadidőeltöltési faktorok az önkéntesség végzésével és a többi háttérváltozóval egy kétváltozós modellben?

H2 Azt feltételezzük, hogy a szabadidőeltöltési faktorok átlagai (azok típusától függetlenül) magasabbak lesznek azok között a fiatalok között, akik már végeztek önkéntes munkát. Ennek magyarázatát abban látjuk, hogy véleményünk szerint az önkéntes munka és a színes szabadidő-felhasználás nem komplementer pozícióval jellemezhető (Downward et al. 2020), illetve Haas (1997) szerint pedig az önkéntesség az aktív szabadidő része.

H3 A szabadidőt és az életmódot leíró klasszikus elméletekre (Veblen 1975; Bourdieu 1978; Riesman 1983) illetve a hazai kutatási eredményekre (Hunyadi 2005; Antalóczy et al. 2010;) alapozva azt feltételezzük, hogy a szabadidőeltöltési faktorok átlaga magasabb lesz a jobb társadalmi státuszú csoportokban (magasabb iskolai végzettségűek, diplomás szülők, városi lakóhely, jobb anyagi helyzet).

K3 Milyen tényezők hatnak az önkéntességre, és van-e magyarázó ereje a szabadidőeltöltési faktoroknak egy többváltozós regressziós modellben?

H4 Az önkéntességet befolyásoló szakirodalmi adatok alapján a fiatalok vizsgálata során azt feltételezzük, hogy az önkéntesség jellemzőbb lesz a nőkre (Oesterle et al. 2004), a párkapcsolatban élőkre (Rotolo – Wilson 2006; Lancee – Radl 2014; Niebuur et al. 2018), a magasabb iskolai végzettségűekre (Chambré 1987; Wilson 2000; Putnam 2000; Musick – Wilson 2008), és akiknek a szülei magasabb iskolázottsággal rendelkeznek (Wilson 2000), a jobb anyagi helyzetűekre (Hustinx 2001; Irvine – Schubotz 2010), a nagyobb településen élőkre (Juknevičiūsa - Savicka 2003) és a vallásosakra (Wilson - Janoski 1995; Wilson – Musick 1997; Becker – Dhingra 2001). A fiatal életkor, a gyermekes családi állapot és a gazdasági aktivitás hatásai a szakirodalom szerint ellentmondóak, így azt feltételezzük, ezek nem lesznek egyértelmű befolyásoló tényezők.

H5 Feltételezzük, hogy az önkéntességet valószínűsítő tényezők egyikeként be tudjuk azonosítani az szabadidőeltöltési formák valamelyik faktorát. Ezt arra alapozzuk, hogy az önkéntesség és a szabadidő az életmód összekapcsolódó szeletei (Haas 1997; Stebbins 2004;

Mojza et al. 2010; Navickas et al. 2016), még ha a kapcsolat pontos irányáról el is tér a kutatók véleménye.

MÓDSZERTANI KERETEK

Mintavétel. A Magyar Ifjúság Kutatás 2020 magyarországi adatfelvétele során a lekérdezett 8000 fős minta 2000 fős almintáját használtuk fel, ahol a kérdések középpontjában az ifjúsági programok, a digitális kultúra, a fogyasztói tudatosság, a kultúrafogyasztás álltak. A kérdőív kitöltése hozzávetőlegesen 40-45 percet vett igénybe, és a lekérdezés 2020 szeptembere és decembere között zajlott. A mintavétel több lépcsőben történt, rétegzett valószínűségi mintavételi módszer alkalmazásával. Első lépcsőben a vizsgálandó települések, második lépcsőben az adott települések felkeresendő címeinek kiválasztására került sor. Az elsődleges mintavételi keretet a magyarországi települések listája alkotta, a másodlagos mintavételi keretet az ezen településen élő olyan 15–29 éves fiatalok alkották, akik Magyarországon állandó lakóhellyel rendelkeztek a mintavétel idején. A terepmunkát követően az adatfelvétel során keletkező, az elméletileg elvárt mintamegoszlástól való eltéréseket súlyozással korrigálták. A súlyozást nemre, korcsoportra, régióra, településtípusra és iskolai végzettségre végezték el az úgynevezett iteratív súlyozási eljárással (Székely 2021).

Az elemzésbe bevont változók. A fiatalok szabadidőeltöltését egy 15 itemes kérdéssorral mértük, melyben a szabadidős itemek gyakoriságát egy 0-5 fokú skálán kellett jelezni. (Az itemek átlagát és szórását lásd az 1. táblázatban.) Látható, hogy a szabadidős tevékenységek gyakorisága a 0-5 skálán¹⁰ 1,5 alatti az összes aktivitás esetén, de különösen alacsonyak a magaskultúra fogyasztási gyakoriságok. Azok a szabadidős színhelyek, amelyek a tömegkulturális vagy gasztronómiai jellegűek, magasabb gyakorisággal jellemezhetők, s relatíve kedvező átlagot kap még a „konditerem, fitneszklub” helyszíne is. Az adatok elemzésekor ugyanakkor hangsúlyozni kell, hogy az adatfelvétel éve a COVID-19 járvány első és második hullámára esett.

A 15 item mentén feltáró faktorelemzést végeztünk (Extraction Method: Maximum Likelihood, Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization, Rotation converged in 3 iterations), de mivel a „söröző, borozó, kocsmá, presszó” esetén a kommunalitás 0,25 alatti volt ezért ezt

¹⁰ 0=(szinte) soha; 1= évente többször. 2=2-3 havonta. 3=havonta többször. 4=hetente egyszer; 5=hetente többször.

kivettük és 14 itemmel újra lefuttattuk az elemzést. Két faktor rajzolódott ki, melyek együttes magyarázott szórása 47,1 százalék, és a két faktor sajátértéke nagyobb volt 1-nél. A rotált faktorsúlyokat lásd a 2. táblázatban (goodness of fit test: Chi-square=798,092, df=64, p=0,000).

1. táblázat A mintában szereplő fiatalok szabadidőeltöltési gyakoriságai
(0-5 fokú skálák átlaga és szórása)

Milyen gyakran jár...? (0-5 skála)	Átlag	Szórás	Elemzés
Színházba	0,52	0,804	1989
Art moziba, / művész-filmeket nézni	0,41	0,857	1993
Multiplexbe vagy más moziba	1,05	1,002	1990
Könyvtárba	0,74	1,077	1992
Komolyzenei hangversenyre	0,25	0,697	1991
Könnyűzenei koncertre	0,71	0,845	1989
Könyvesboltba	0,77	0,974	1994
Kiállításra, múzeumba	0,51	0,837	1991
Operába	0,21	0,684	1991
Kávéházba, teázóba	1,45	1,355	1993
Sörözőbe, borozóba, kocsmába, presszóba	1,32	1,390	1991
Étterembe	1,43	1,130	1994
Konditerembe, fitness klubba	0,97	1,652	1995
Esport (edzőterem, központ)	0,51	1,182	1991
Élményközpont (pl. lézerharc, trambulinpark, tudományos ismeretterjesztés)	0,37	0,815	1992

Forrás: Magyar Ifjúság Kutatás 2020 adatbázisa alapján saját készítésű táblázat.

2. táblázat A szabadidőeltöltés itemei mentén kialakított faktorok rotált faktorsúlyai
(a 0,4 feletti értékek kiemelve)

Szabadidős tevékenységek	Magaskulturális mindenevő	Szórakozásorientált mindenevő
Színházba	,645	,325
Art moziba, / művész-filmeket nézni	,653	,281
Multiplexbe vagy más moziba	,362	,454
Könyvtárba	,477	,355
Komolyzenei hangversenyre	,809	,165
Könnyűzenei koncertre	,516	,398
Könyvesboltba	,475	,483
Kiállításra, múzeumba	,706	,348
Operába	,773	,089
Kávéházba, teázóba	,130	,736
Étterembe	,138	,680
Konditerembe, fitness klubba	,236	,482
Esport (edzőterem, központ)	,395	,348
Élményközpont (pl. lézerharc, trambulinpark, tudományos ismeretterjesztés)	,649	,241

Forrás: Magyar Ifjúság Kutatás 2020 adatbázisa alapján saját készítésű táblázat.

A faktorelemzés során nem különült el élesen a magaskultúrára irányuló, illetve rekreációs (szórakozásorientált) beállítottság a vizsgált mintában, ugyanakkor a súlypontok eltértek. Az első faktoron (magaskulturális mindenevő) 0,4 feletti súllyal szerepel a színház, art mozi, könyvtár, komolyzenei koncert, kiállítás, múzeum, és az operalátogatás, tehát magában foglalja a magaskulturális tevékenységeket, ugyanakkor kedvező értéket kap a könnyűzenei koncert, az e-sport helyszín és az élményközpont is. A faktoron elsősorban a magaskultúrához illeszthető, de ezeken kívül a rekreatív intézménylátogatáshoz kapcsoló itemek is ülnek.

A második faktorban (szórakozás orientált mindenevő) a rekreációs elemek (gasztronómiai helyszínek, konditerem, multiplex mozi) egészülnek ki bizonyos magaskulturális elemekkel (könyvtár, színház), ám ez utóbbiak kevésbé lesznek jellemzőek. A könyvesboltba járás és az e-sport mindkét faktorhoz kapcsolódik, bár az e-sport esetén mindkét faktorsúly 0,4 alatti. Ha a két faktor rajzolatát kapcsolati szempontból elemezzük, arra a következtetésre juthatunk, hogy a második faktor esetén a szociális-közösségi jegyek erőteljesebbek lehetnek, míg az első faktor inkább egy individuális kultúrafogyasztáshoz kapcsolódik. Ugyanakkor mind a kettő kevert mintázatot mutat.

Regressziós modellünk függő változója, hogy volt-e valaha önkéntes a fiatal. A kérdőívben az szerepelt, hogy *az önkéntes tevékenység az a segítség, szívesség, amit önszántából, ingyen, ellenszolgáltatás nélkül más, családján, rokonán, közvetlen barátján kívüli személy, szervezet vagy a közösség javára végez valaki.* A kérdés pedig az volt, hogy „végzett Ön valaha ilyen tevékenységet?”. Ennél a változónál összevontan szerepeltettük az egy éven belül és az utoljára több mint egy éve önkéntes tevékenységet végző fiatalokat, melynek értelmében 14,6 százalékuk válaszolt igennel és 85,4 százalékuk nemmel. Az ilyen értelemben vett önkéntes fiatalok aránya jóval alacsonyabb, mint a 2019-es Flash Eurobarometer adata (lásd a cikk elméleti részét), mely szerint Magyarországon a 18-30 éves fiatalok önkéntességének aránya 44 százalék volt (2022-ben csak a szervezetekben lévő önkéntesek arányát mérték, ami 13 százalék volt). A kisebb mért arány oka lehet a 2020-as lekérdezés idején már jelen lévő Covid-19 pandémia, illetve, hogy a jelen vizsgálat alapját képező kutatás az önkéntesség definiálása során ezt inkább munkaként értelmezte, és nem egyfajta, a szabadidőből vett „időadományak” (Bartal 2022). Emellett beemelte a definícióba a „segítség és szívesség” kifejezést, amely eltér a nemzetközi és hazai szakmai definícióktól, illetve tágabban a civil, közpolitikai aktivitást sem tekintette önkéntességnek (Bartal 2022). A nemzetközi vizsgálatokban általában nem adnak pontos definíciót az önkéntességre, hanem a

megkérdezettekre bízzák, hogy mit tekintettek önkéntes tevékenységnek. A fiatalok önkéntességét magyarázó változók a fent kapott két faktor mellett a következők voltak (3. táblázat).

3. táblázat A független változók leíró statisztikái

Változó	Attribútum	Százalék/ átlag
Nem	Férfi	51,6%
	Nő	48,4%
Életkor	Átlag	22,41
	Szórás	4,28
Családi állapot	Nőtlen, hajadon	72,1%
	Nem nőtlen, hajadon	27,9%
Van-e gyermeke	Igen	28,3%
	Nem	71,7%
Dolgozik-e (1=aktív)	Igen	50,8%
	Nem	49,2%
Iskolai végzettség (1= diplomás vagy felsőoktatási hallgató)	Igen	23,3%
	Nem	76,7%
Anyai iskolai végzettsége	Alapfok	43,6%
	Középfok	36,4%
	Felsőfok	20%
Apa iskolai végzettsége	Alapfok	52,4%
	Középfok	28%
	Felsőfok	19,5%
Szubjektív anyagi helyzet (1-5 skála) ¹¹	Átlag	3,72
	Szórás	0,73
Van-e saját megtakarítása	Igen	28,4%
	Nem	71,6%
Településtípus	Város	70,7%
	Vidék	29,3%
Vallásos önbesorolás ¹²	Igen	54,9%
	Nem	45,1%

Forrás: Magyar Ifjúság Kutatás 2020 adatbázisa alapján saját készítésű táblázat

Az adatelemzés módszere. Elsőként a szabadidős tevékenységek gyakorisága alapján faktoranalízist végeztünk (lásd fent). Ezt követően kétváltozós elemzést hajtottunk végre (korrelációk és ANOVA teszt) a magyarázó változók és a kapott két szabadidő-faktor között. Végül logisztikus regressziós elemzést végeztünk a magyarázó változók (beleértve a két

¹¹ 5= gondok nélkül élnek; 4= beosztással jól kijönnek; 3 = éppen, hogy kijönnek a jövedelmükből; 2= hónapról-hónapra anyagi gondjaik vannak. 1= nélkülözések között élnek.

¹² 1= vallásos, az egyház tanítását követi vagy vallásos a maga módján; 0= nem tudja megmondani, hogy vallásos-e vagy sem, nem vallásos vagy nem vallásos és határozottan más a meggyőződése

faktorváltozót is) és a fiatalok körében végzett önkéntesség közötti kapcsolat feltárására. Az adatelemzést SPSS.22 szoftverrel végeztük.

A VIZSGÁLAT EREDMÉNYEI

A szabadidős faktorok és a többi változó kapcsolata egy kétváltozós modellben

Elemzésünk első lépcsőjében a szabadidős faktorok (magaskulturális mindenevő, szórakozásorientált mindenevő) és az önkéntesség kapcsolatát kétváltozós elemzés keretében vizsgáltuk meg, és emellett a többi háttérváltozó és a faktorok összefüggéseit is megnéztük. A Pearson-féle kétváltozós korrelációelemzés szerint a két szabadidős faktor között 0,14 erősségű pozitív korreláció volt ($p=0,000$). Tanulmányunk függő változójával, az önkéntességgel mindkét faktor szignifikáns pozitív kapcsolatot mutat ($p=0,033$ és $p=0,000$) a varianciaelemzés szerint. Eszerint mind a magaskulturális mindenevő faktor, mind a szórakozásorientált mindenevő faktor átlaga magasabb a valaha volt önkéntesek körében ($M=0,11$ és $M=0,29$), mint akik nem voltak önkéntesek ($M=-0,02$ és $M=-0,05$), bár az eltérés a szórakozásorientált mindenevő faktor esetén valamivel nagyobb. A szórakozásorientált mindenevő faktor emellett pozitív összefüggést mutatott a korrelációelemzés szerint a fiatalok életkorával ($r=0,087$, $p=0,000$) és a megkérdezettek szubjektív anyagi hátterével ($r=0,268$, $p=0,000$) is.

A t-próba szerint a szabadidős faktorok átlagai nem tértek el szignifikánsan nemenként. A nőtlen vagy hajadon fiatalok viszont szignifikánsan ($p=0,002$) magasabb átlagot ($M=0,04$) mutattak a szórakozásorientált mindenevő faktornál, mint a többiek ($M=-0,1$). A magaskulturális mindenevő faktornál azonban nem volt eltérés a megkérdezettek családi állapota szerint. A gyermekkel rendelkező fiatalok szintén a szórakozásorientált mindenevő faktor esetén különböztek szignifikánsan ($p=0,000$) a gyermekkel nem rendelkezőktől, de itt éppen a gyerekesek átlaga kisebb ($M=-0,16$), szemben, akiknek nincs gyereke ($M=0,06$). A dolgozó fiatalok átlaga szintén ennél a faktornál különbözött szignifikánsan ($p=0,011$) a nem dolgozókéétól (a dolgozó fiatalok átlaga magasabb ($M=0,05$) volt, mint a nem dolgozóké ($M=-0,05$)).

A megkérdezett iskolai végzettsége szerint szintén a szórakozásorientált mindenevő faktor átlaga volt szignifikánsan ($p=0,000$) eltérő. A diplomás vagy még a felsőoktatásban tanulók esetén a faktor átlaga $M=0,38$, míg az alacsonyabb végzettségűeknél $M=-0,11$.

A szülők végzettségét tekintve mind az anyák, mind az apák esetén mindkét faktoral szignifikáns kapcsolat ($p=0,000$) mutatkozott. A magaskulturális mindenevő faktor átlaga a legmagasabb a középfokú végzettségű anyáknál ($M=0,1$), őket követik a felsőfokú végzettségű anyák ($0,05$), és a legalacsonyabb átlag az alapfokú végzettségű anyák esetén volt ($M=-0,12$). A szórakozásorientált mindenevő faktor átlaga azonban már a diplomás anyák esetén a legmagasabb ($M=0,46$), őket követik a középfokú végzettségűek ($0,08$), végül pedig az alacsonyan iskolázott anyák ($M=-0,26$). Az apák esetén mind a magaskulturális, mind a szórakozásorientált faktor átlaga a legmagasabb a diplomás apáknál ($M=0,14$ és $M=0,34$), őket követik a középfokú végzettségűek átlagai ($M=0,1$ és $M=0,15$), majd legalacsonyabbak az átlagok az alacsonyan iskolázott apáknál ($M=-0,11$ és $M=-0,19$).

A saját megtakarítással rendelkező fiatalok szignifikánsan ($p=0,000$) magasabb átlagot mutatnak a szórakozásorientált faktor esetén ($M=0,37$), mint akiknek nincs megtakarítása ($M=-0,14$), míg a magaskulturális faktor esetén nincs eltérés. Ez egyrészt az faktorhoz tartozó szabadidős intézmények költségeivel, másrészt az életcélok és értékek társadalmi beágyazottságával magyarázható.

A városban élő fiatalok szintén a szórakozásorientált faktorban mutatnak szignifikánsan ($p=0,000$) nagyobb átlagot ($M=0,07$), mint a falvakban élők ($M=-0,18$).

Végül az önmagukat vallásosnak definiáló hallgatók szintén a szórakozásorientált faktor esetén mutatnak szignifikánsan ($p=0,003$) nagyobb átlagot ($M=0,05$), mint a nem vallásosak ($M=-0,06$).

Összességében a kétváltozós eredmények szerint a magaskulturális mindenevő faktor nagyobb mértékben jellemző azokra, akik voltak valaha önkéntesek, ha az anyák középfokú végzettségűek és az apák pedig diplomások.

A szórakozásorientált mindenevő faktor pedig nagyobb mértékben jellemző azokra, akik voltak valaha önkéntesek, az idősebbekre, a gyerekekkel nem rendelkezőkre, a lekérdezéskor gazdaságilag aktív, azaz dolgozó személyekre, a jobb anyagi helyzetűekre (ennek mindkét mutatója szerint), a nőtlenekekre vagy hajadonokra, a diplomásokra vagy még a felsőoktatásban tanulókra, a diplomás szülőkkel rendelkezőkre, a városban élőkre, illetve azokra, akik magukat vallásosként definiálják. A szórakozásorientált mindenevő faktor háttérváltozóba való beágyazottsága tehát erőteljesebbnek tűnik, s itt jelennek meg a családi állapottal,

foglalkoztatottsággal, anyagi helyzettel kapcsolatos elemek, illetve a településtípus magyarázó ereje is.

Az önkéntességet magyarázó tényezők

Elemzésünk második szakaszában az önkéntességet magyarázó tényezőket egy többváltozós modell keretében vizsgáltuk, ahol a háttérváltozók közé beemeljük a szabadidős faktorokat is. Logisztikus regressziós eredményeinket az 4. táblázat foglalja össze.

4. táblázat Logisztikus regressziós eredmények az önkéntesség esélyét befolyásoló változókról
(N=2000)¹³

	B	S.E.	Wald	df	p	Exp(B)
Nem (1= férfi)	-,399	,136	8,572	1	,003	,671
Életkor	-,025	,023	1,107	1	,293	,976
Családi állapot (1= nőtlen vagy hajadon)	,388	,201	3,730	1	,053	1,474
Van-e gyermeke?	,124	,163	,571	1	,450	1,131
Dolgozik-e?	-,221	,182	1,477	1	,224	,801
Iskolai végzettség (1= diplomás vagy felsőoktatási hallgató)	,101	,172	,349	1	,555	1,107
Anyai iskolai végzettsége (1= diplomás)	,187	,259	,525	1	,469	1,206
Anyai iskolai végzettsége (1= csak érettségi)	,108	,177	,370	1	,543	1,114
Apai iskolai végzettsége (1= diplomás)	-,538	,256	4,402	1	,036	,584
Apai iskolai végzettsége (1= csak érettségi)	,013	,175	,006	1	,940	1,013
Szubjektív anyagi helyzet megítélése (1-5)	,200	,107	3,458	1	,063	1,221
Van-e saját megtakarítása? (1= igen)	,354	,156	5,127	1	,024	1,425
Településtípus (1= város)	,165	,159	1,081	1	,299	1,180
Vallásos önbesorolás (1= vallásos)	-,175	,135	1,686	1	,194	,839
Magaskulturális mindenevő faktor	,086	,067	1,644	1	,200	1,090
Szórakozás orientált mindenevő faktor	,355	,083	18,135	1	,000	1,426
Konstans	-2,214	,687	10,384	1	,001	,109

Nagelkerke R-négyzet = 0,072 Forrás: Magyar Ifjúság Kutatás 2020 adatbázisa alapján saját készítésű táblázat.

¹³ Az Exp(B) értékek és a hozzá kapcsolódó Wald statisztika szignifikanciája, 0,05 alatti szignifikanciát vastagon jelöltük.

A regressziós eredmények szerint nagyobb az önkéntesség esélye a nőknél, ha az apa nem diplomás, ha van a fiatalnak saját megtakarítása, és a szórakozásorientált mindenevő típusú szabadidőeltöltés jellemzi. Nem hatott a modell szerint az önkéntesség esélyére a fiatal életkora, családi állapota, gyerekekkel való rendelkezése, munkaerőpiaci státusza, iskolázottsága, a lakóhelyének településtípusa és végül a vallásossága sem.

ÖSSZEGZÉS

Tanulmányunk fő célja az volt, hogy a Magyar Ifjúság Kutatás 2020 adatbázis segítségével feltárja az önkéntesség esélyét növelő tényezők rendszerét, illetve rávilágítson arra, hogy milyen kapcsolat húzódik meg a szabadidő felhasználása és az önkéntesség ténye között. A nemzetközi szakirodalom a kapcsolat feltárása elméleti megközelítéseket, definíciós kísérleteket tartalmaz (Stebbins 2004), és az önkéntességet a munka/szabadidő mennyiségének relációjában (például Mutchler et al. 2003; Mojza et al. 2010; Krekel 2017; Kragt – Holtrop 2018) vizsgálja. Ugyanakkor szabadidő fogyasztásának mintáival összefüggésben az önkéntesség tényét nem elemezte. Alapvetésünk, hogy az önkéntesség és a szabadidő az életmód összekapcsolódó szeletei.

A „kulturális mindenevők” azonosítása. Első kutatási kérdésünk arra vonatkozott, hogy adatbázisunkban milyen faktorok azonosíthatók a szabadidős színhelyek látogatásának gyakoriságai kapcsán. Az elméleti keretekben (Alderson et al. 2007; Katz-Gerro – Jæger 2013; Weingartner – Rössel 2019) utaltunk arra, hogy az ezredforduló előtt megjelenő „kulturális mindenevők” elmélete, majd a későbbi évtizedek empirikus vizsgálatai kevert, eklektikus mintákat mérnek a fogyasztás területén, és a magyar vizsgálat is hasonló klasztereket különített el (Antalóczy et al. 2010; Nagy – Fazekas, 2016; Szabó 2020). Az első hipotézisünkben azt feltételeztük, hogy a faktorok között találunk olyan mintát, amely a mindenevők elméletével rokonítható. Elemzésünk eredményei megerősítik ezt, hiszen két „mindenevő” faktort azonosítottunk, amelynek hangsúlyai vagy a magaskultúrára, vagy a rekreációra helyeződnek, ám végletesen nem választják el a két dimenziót. Fontos kiemelnünk, hogy „tisztá” típusokat, amelyek csak a magaskultúrához, vagy csak a tömegkultúrához kapcsolódnak, nem azonosítottunk. A jelenség magyarázatát abban kereshetjük, hogy az általunk használt minta a 15-29 év közötti fiatalokat reprezentálta, akiknek szabadidő-felhasználását eleve kevertebb jegyekkel írja le a nemzetközi és a hazai

szakirodalom (Antalóczy et al. 2010; Weingartner – Rössel 2019). A két faktor mintázatait részletesebben elemezve arra a konklúzióra juthatunk, hogy az intézmények és szervezett események látogatása kapcsolódik a „magaskulturális mindenevő” faktorhoz, míg a „szórakozásorientált mindenevő” faktor inkább rekreatív, közösségi és gasztronómiai elemeket tartalmaz, s nem foglalja magába a komolyzenéhez kapcsolódó itemeket (ez utóbbi társadalmi háttere a legutóbbi hazai vizsgálatok alapján is magas, de kizárólagosan erre épülő csoportot a zenei ízlés vizsgálata során nem találtak (Kristóf és Kmetty 2019). A komolyzenéhez való viszony tehát a kulturális-szabadidős mintázatok fontos meghatározója.

A szabadidő-eltöltés és az önkéntesség kapcsolata. A második kutatási kérdésünk arra vonatkozott, hogy az önkéntesség ténye és a szabadidős faktorok hogyan kapcsolódnak össze, illetve a többi háttérváltozóval milyen kapcsolatot mutatnak a kapott faktorok. Kétváltozós eredményeink szerint a szabadidőeltöltés és az önkéntesség között pozitív a kapcsolat, ami arra utalhat, hogy a fiatalok életmódjában az aktív szabadidő és az önkéntesség nincsen komplementer pozícióban, összhangban második hipotézisünkkel és a szakirodalommal (Haas 1997; Downward et al. 2020). A variancia elemzés ugyanakkor arra is rámutat, hogy inkább a „szórakozásorientált mindenevő” faktor átlaga volt magasabb a valaha volt önkéntesek körében, míg a „magaskulturális mindenevő” faktornál kisebb előny mutatható ki. A jelenség magyarázata talán abban keresendő, hogy az önkéntesség motivációja a fiatal mintában közösségi és kapcsolatépítő, valamint rekreatív funkciókkal írható le legjobban. Mindez kevésbé illeszkedik az első (magaskulturális) faktorra jellemző jegyekhez.

A szabadidő-eltöltést befolyásoló háttértényezők. Harmadik hipotézisünkben azt feltételezzük, hogy a szabadidőeltöltési faktorok átlagai magasabbak lesznek a jobb társadalmi státuszú csoportokban. Ezt a hipotézisünket teljes mértékben nem tudtuk igazolni. Az alacsony végzettségű apák és anyák gyermekeinek esetében a faktorok átlagai alacsonyabbak, azonban a diplomás szülők gyermekeire inkább a „szórakozásorientált mindenevő” faktor a jellemző. A szubjektív anyagi helyzet szintén ezzel a faktoriall kapcsolatban, de a fiatalok saját legmagasabb végzettsége is ezzel mutatott szignifikáns kapcsolatot. Ha megvizsgáljuk az egyes tevékenységek gyakoriságát az 1. táblázatban, láthattuk, hogy a szórakozásorientált faktorra jellemző itemek (kávéház/teázó, étterem, konditerem, multiplex mozi) látogatottsága magasabb. Ezeknek az életmódban való gyakori megjelenése az anyagi forrásoknak és a társadalmi státusznak is függvénye, az egyenlőtlenségekbe esetleg ez az életmód jobban beágyazott. Azt is látnunk kell, hogy a nemzetközi vizsgálatokban is találunk arra példát, hogy

a magaskultúrát is tartalmazó mindenevő fogyasztói csoport nem csak a legmagasabb státuszhoz kapcsolódik (Weingartner – Rössel, 2019). Vizsgálatunkban a „magaskulturális mindenevő” faktor átlaga a középfokú végzettségű anyáknál kapja a legmagasabb értéket, ami talán a „kulturális mobilitás” (Pusztai 2015) nevelési gyakorlatba való beépülésével magyarázható. A szórakozásorientált beállítottság magasabb értéke a gyermektelen és az egyedülálló csoport esetében a kötetlenebb életmóddal hozható összefüggésbe, míg a faktort a vallásossághoz talán a közösségorientált elemek kapcsolják. Mivel mind a két faktor kapcsolatba hozható olyan intézményekkel, amelyek a városokban inkább elérhetőek, az eltérő mintázat okát nem a földrajzi távolságokban kell keresnünk. Magyarázatul szolgálhat, hogy a városi életmódra jellemzőbb a közösségi terek használata, de a szórakozásorientált faktor egyenlőtlenségekbe való nagyobb beágyazottságával is számolhatunk.

Az önkéntesség esélyét befolyásoló tényezők. Harmadik kutatási kérdésünk során arra kerestük a választ, hogy van-e magyarázó ereje szabadidős faktoroknak egy többváltozós regressziós modellben is (kiszűrve az egyéb magyarázó tényezők hatását), illetve, hogy mi hat még az önkéntesség esélyére. Az eredmények azt mutatták, hogy negyedik hipotézisünkkel és a szakirodalommal összhangban a nők (lásd Oesterle et al. 2004) és jobb anyagi helyzetű fiatalok (lásd Hustinx 2001; Irvine - Schubotz 2010) körében nagyobb az önkéntesség esélye. Hipotézisünkkel szintén összhangban nem hatott az önkéntesség esélyére a fiatal életkora, a gyermekkel való rendelkezése és a munkaerőpiaci státusza, mivel a szakirodalom szerint (lásd az elméleti részt) ezek hatása ellentmondásos. Azonban azt is kimutattuk, hogy hipotézisünkkel szemben, ha egy apa nem diplomás, az, növeli az önkéntesség esélyét. Ennek oka lehet, hogy a célcsoportunk fiatal, ami miatt a háttérváltozók magyarázó ereje más mintákat mutathat, mint a felnőtt populációt felmérő vizsgálatok esetében.

Negyedik hipotézisünkkel szemben, nem növeli az önkéntesség esélyét a párkapcsolat léte és a fiatalok magasabb iskolázottsága sem, emellett nincs bejósoló ereje a vallásosságnak és a településtípusnak sem. Ha a fiatal populáció esetében egy élménykereső, rekreációs motivációt feltételezünk az önkéntesség hátterében, illetve annak modern, karrierépítő mintáit, akkor a kapcsolat hiánya a vallásosság esetében érthető. Ugyanakkor fontos látni azt is, hogy a Magyar Ifjúság Kutatás 2020 alapján tudjuk (A mai magyar fiatalokról, 2021), hogy a fiatalok vallásosságát kevésbé jellemzi a tradicionális forma (5 százalékuk sorolja önmagát ebbe a kategóriába), a maga módján vallásos csoport (49 százalék) pedig minden bizonnyal

más közösségi beágyazottsággal és értékekkel írható körül. A fiatalok vallásosságának mintái az egész felnőtt populációhoz képest tehát eltérő jegyeket mutatnak. Összességében annak oka, hogy a negyedik hipotézishez képest kevesebb szignifikáns hatást találtunk az is lehet, hogy a szakirodalomban nem mindig többváltozós modelleket használtak, miközben a tiszta hatások (amelyeket tanulmányunkban igyekeztünk megragadni) mások lehetnek, mintha nem lenne bevonva a többi magyarázó tényező¹⁴.

Az önkéntesség és a szabadidő nem egyértelmű komplementer jellege. Végül ötödik hipotézisünkben azt feltételeztük, hogy a szabadidőeltöltési faktorok a többváltozós modellben is kapcsolatban állnak majd az önkéntesség esélyével, mivel az önkéntesség és a szabadidő nem egyértelműen komplementer jelenségek a fiatalok életmódjában (lásd Haas 1997; Stebbins 2004; Mojza et al. 2010; Navickas et al. 2016). Eredményeink szerint a magaskulturális mindenevő faktor ugyan a kétváltozós esetben jellemzőbb volt az önkéntesekre, de a többi háttértényező kiszűrése után ez a hatás megszűnt, tehát az önkéntesség esélyét a “magaskulturális mindenevés” nem növeli. A szórakozásorientált beállítottság talán annak rekreatív és közösségi jegyei okán emeli az önkéntesség esélyét - láthattuk, hogy ezek az elemek az önkéntesség motivációit feltáró kutatások gyakori magyarázatai (Mojza et al. 2011; Navickas et al. 2016; Bocsi et al. 2017). Összességében ötödik hipotézisünket igazoltnak tekintjük hiszen a regressziós modellben az önkéntességet alakító tényezők között szerepel a szabadidős faktorok egyike.

Az elemzés korlátai. Elemzésünk korlátai közül elsőként ki kell emelni, hogy annál a kérdésnél, hogy milyen tényezők növelik az önkéntesség esélyét, az azonosított szocio-demográfiai tényezők (női nem, van saját megtakarítása, az apa alap- vagy középfokú végzettsége) csekély száma arra utalhat, az önkéntességet meghatározó tényezők széles körét nem sikerült feltárnunk, bár a szakirodalom által javasolt standard magyarázó faktorokat bevontuk regressziós modellünkbe. Meg kell jegyeznünk azonban, hogy a modell viszonylag kicsi magyarázó ereje és a kevés szignifikáns hatás véleményünk szerint nem olyan jelentős probléma, mivel célunk egy kiemelt tényező, a szabadidőeltöltési típusok hatásának vizsgálata

¹⁴ Az önkéntesség és a háttértényezők közti összefüggéseket kétváltozós (varianciaelemzés vagy keresztábrák) modellben vizsgálva még voltak egyéb szignifikáns hatások is, melyek a további magyarázó változó bevonása miatt már nem mutattak kapcsolatot a regressziós modellben (pl. kétváltozós esetben a fiatalabbak, a nőtlenek és hajadonok, a nem dolgozók, a diplomás végzettségűek vagy felsőoktatási hallgató státuszúak, a középfokú végzettségű apák, a felsőfokú végzettségű anyáke, a városi lakóhellyel rendelkezők és a szubjektíve jobb anyagi helyzetűek voltak inkább önkéntesek).

volt az önkéntességre, nem pedig az, hogy megtaláljuk az önkéntességet magyarázó összes tényezőt. A többi magyarázó változó egyfajta kontrollként szerepelt, hogy láthassuk a szabadidőeltöltés tiszta hatását. További, az önkéntességgel összefüggő területek beemelése (értékpreferenciák, motivációk, jóllét vagy munkaattitűdök) javíthatja a modell magyarázó erejét. A kapcsolati erőforrások hatása erősebb lehet az önkéntességre, mint a szocio-demográfiai változóké (Perpék 2012), így a jövőben ez a változó is beemelhető a regressziós modellbe. A szabadidő mennyisége, tágabb értelmezése (nem csupán az intézményekre és szervezett programokra való szűkítése) szintén új összefüggéseket tárhat fel. Az általunk használt kérdésblokk nagyban épít a magaskulturális fogyasztásra, ugyanakkor a szabadidő modern formáit (például az internethez kapcsolható tevékenységeket, sporttevékenységeket) kevésbé tartalmazza. Eredményeink egyik fontos sajátossága, ami miatt más kohorszokra az eredmények nem feltétlenül vonatkoztathatók, mintánk ifjúsági jellege. Az önkéntességnek a kutatás során történő konceptualizálása szintén csökkenti az általánosítás esélyét. A lekérdezés dátuma (2020) pedig a járványhelyzet miatt torzíthatja az eredményeket.

A tanulmány újszerűsége. Tanulmányunk újszerűségét az adta, hogy ok-okozati relációban mérte fel a szabadidő felhasználás és az önkéntesség kapcsolatát. A kialakított modell elméleti háttérét a szabadidő fogyasztásának szociológiai megközelítése, a szabadidő és az önkéntesség összefüggései, illetve az önkéntességet befolyásoló tényezők képezték. A kapott eredmények megerősítik azt, hogy a két terület összefügg, hiszen a „szórakozásorientált mindenevő” faktornak pozitív hatása volt az önkéntessége esélyére. Fontos eredménynek tekinthetjük azt is, hogy az intézménylátogatások mintázatai kevert formában valósulnak meg, ami a kulturális mindenevők elméletének megerősítését adja a magyar fiatalok esetében. Az önkéntesség esélyét növelő tényezők kapcsán több esetben nem a várt eredményeket kaptuk (pl. nem hatott a vallásosság, saját iskolai végzettség vagy a párkapcsolat). Az eltérések okaként az ifjúsági kohorsz sajátos jegyeit, a vizsgált jelenségek átalakulását (vallásosság, párkapcsolati magatartás), illetve a szabadidővel, mint magyarázó tényezővel kiegészített komplex megközelítést tudjuk megnevezni. A „szórakozásorientált mindenevő” faktor és az önkéntesség összekapcsolódása mögött a két jelenség rekreatív, szociális jegyeit sejtjük, és mindez megerősíti azt az elképzelést is, hogy az önkéntes tevékenység nem a szabadidő komplementereként értelmezendő.

Elemzésünk fontos tanulsága, hogy a fiatal kohorszt megcélzó, önkéntességet elősegítő programok megtervezésekor a közösségi és rekreációs elemek kiemelkedően fontosak lehetnek. A fiatal korosztály esetében is megfigyelhető mintázat a férfiak alacsonyabb részvétele - aktivitásuk fokozása fontos szerepet kaphat az önkéntességgel kapcsolatos programokban. Wymer (2011) ugyanakkor rámutat arra, hogy a férfiak és a nők különböznek az önkéntesség motivációiban (a nők inkább közösségi kapcsolatok erősítését, altruista célok megvalósítását, a férfiak az autoritást keresik), így a férfiak bevonását megcélzó programoknak más területekre kell irányulniuk. Az a tény pedig, hogy a magyarázó modellünkben a háttérváltozók hatása eltért a felnőtt populációban mért mintáktól, annak szükségét támasztja alá, hogy az önkéntességet célszerű csak a fiatal kohorszt lefedő mintákkal is megvizsgálni, majd a kapott kutatási eredményekre építeni az önkéntesség népszerűsítését. Az egyes fogalmak, jelenségek tartalmi változásai (pl. a vallásosság átalakulása) a korábbi hatásvizsgálatok megismétlését indokolhatják.

IRODALOM

A mai magyar fiatalokról. A Magyar Ifjúság Kutatás 2020 *eredményeiről röviden*. https://tarsadalomkutato.hu/wpcontent/uploads/2021/07/gyj_bemutato_prezentacio_FIN.pdf
Letöltés ideje: 2023.01.14.

Alderson, Arthur S. – Junisbai, Azamat – Heacock, Isaac (2007): Social status and cultural consumption in the United States. *Poetics*, 35(2-3) pp. 191-212. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.poetic.2007.03.005>

Antalóczy Tímea – Füstös László – Hankiss Elemér (2010): Magyarország kulturális térképe. In: Antalóczy T. – Füstös L. – Hankiss E. (szerk.): *Mire jó a kultúra? Jelentés a magyar kultúra állapotáról*. Budapest: Magna Produkció. pp. 14-53.

Bartal Anna Mária (2022): Ifjúsági önkéntesség 2020 – avagy a hazai önkéntes-kutatások néhány falra hányt borsójáról. *Önkéntes Szemle*, 2(3) pp. 131-138. DOI: 10.53585/OnkSzem.2022.3.131-138

Becker, Penny Edgell – Dhingra, Pawan H. (2001): Religious involvement and volunteering: implications for civil society. *Sociology of Religion*, 62(3) pp. 315- 335. DOI: <https://doi.org/10.2307/3712353>

Becker, Gary S. (1965): A Theory of the Allocation of Time. *The Economic Journal*, 75(299) pp. 493-517. DOI: <https://doi.org/10.2307/2228949>

Bocsi Veronika – Fényes Hajnalka – Markos Valéria (2017): Motives of volunteering and values of work among higher education students. *Citizenship, Social and Economics Education*, 16(2) pp. 117-131. DOI: <https://doi.org/10.1177/2047173417717061>

Bocsi Veronika – Fényes Hajnalka – Markos Valéria (2020): Civic engagement of higher education students in a Central and Eastern European Region. *The New Educational Review*, 62(4) pp. 80-90. DOI: 10.15804/tner.2020.62.4.07

Bourdieu, Pierre (1978): A művészeti észlelés szociológiai elméletének elemei. In: Józsa P. (szerk.): *Művészetszociológia*. Budapest: KJK, pp. 175-200.

- Bourdieu, Pierre (1999): Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke. In. Angelusz, R. (szerk.): *A társadalmi rétegződés komponensei*. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó, pp. 156-177.
- Brint, Steven – Cantwell, Allison M. (2010): Undergraduate time use and academic outcomes: Results from the University of California Undergraduate Experience Survey 2006. *Teachers College Record*, 112 (9) pp. 2441-2470. DOI: <https://doi.org/10.1177/016146811011200908>
- Brookfield, Katherine – Parry, Jane – Bolton, Vicky (2018): Going solo: lifelong nonparticipation amongst the NCDS cohort. *Leisure Studies*, 37(5) pp. 547-560. DOI: <https://doi.org/10.1080/02614367.2018.1514527>
- Center for the Digital Future (2016): The World Internet Project: International Report. 6th ed. USC Annenberg School. Elérhető: <http://www.digitalcenter.org/wp-content/uploads/2013/06/2015-World-Internet-Report.pdf> Letöltve: 2023.01.10.
- Chambré, Susan Maizel (1987): *Good deeds in old age: Volunteering by the new leisure class*. Lexington Books: Lexington, MA.
- Dawson, Peter – Downward, Paul (2013): The relationship between participation in sport and sport volunteering: An economic analysis. *International Journal of Sport Finance*, 8 (1) pp. 75-92.
- Domokos Tamás – Kántor Zoltán – Pillók Péter – Székely Levente (2022): *Magyar Fiatalok 2020. Kérdések és válaszok - Fiatalokról, fiataloktól*. Budapest: Erzsébet Ifjúsági Alapítvány.
- Downward, Paul – Hallmann, Kirstin – Rasciute, Simona (2020): Volunteering and leisure activity in the United Kingdom: A longitudinal analysis of males and females. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 49 (4) pp. 757-775. DOI: <https://doi.org/10.1177/0899764020901815>
- Einolf, Christopher J. (2011): Gender differences in the correlates of volunteering and charitable giving. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 40(6) pp. 1092-1112. DOI: <https://doi.org/10.1177/0899764010385949>
- Einolf, Christopher J. (2018): Parents' charitable giving and volunteering: Are they influenced by their children's ages and life transitions? Evidence from a longitudinal study in the United States. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 47(2), 395-416. DOI: <https://doi.org/10.1177/0899764017737870>
- European Quality of Life Survey (2016) Elérhető: <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2017/fourth-european-quality-of-life-survey-overview-report> Letöltve: 2023.01.07.
- Fényes Hajnalka – Pusztai Gabriella (2012): Volunteering among higher education students, focusing on the micro-level factors. *Journal of Social Research and Policy*, 3 (1) pp. 73-96.
- Fényes Hajnalka (2015a): Effect of religiosity on volunteering and on the types of volunteering among higher education students in a Cross-Border Central-Eastern European Region. *Acta Universitatis Sapientiae. Social Analyses*, 5(2) pp. 181-203.
- Fényes Hajnalka (2015b): Önkéntesség és új típusú önkéntesség a felsőoktatási hallgatók körében. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó
- Fiorillo, Damiano (2012): Volunteer work and domain satisfactions: evidence from Italy. *International Journal of Social Economics*, 39(1/2) pp. 97-124. DOI: <https://doi.org/10.1108/03068291211188893>
- Flash Eurobarometer (2019): Elérhető: http://forumfrancaisjeunesse.fr/wp-content/uploads/2019/08/stronger_united_Europe_views-of-young-people.pdf Letöltve: 2023.01.07.
- Flash Eurobarometer (2022): Elérhető: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2282> Letöltve: 2023.01.07.

- Gombás Judit (2013): Sighted volunteers' motivations to assist people with visual impairments in freetime sport activities. *Journal Of Human Sport & Exercise*, 8 (2) pp. 220-227. DOI: <https://doi.org/10.4100/jhse.2012.8.Proc2.25>
- Helms, Sara – McKenzie, Tom (2014): Gender differences in formal and informal volunteering in Germany. *Voluntas*, 25, pp. 887-904 DOI: <https://doi.org/10.1007/s11266-013-9378-1>
- Hunyadi Zsuzsa (2005): *Kulturálódási és szabadidő eltöltési szokások, életmód csoportok*. Budapest: Magyar Művelődési Intézet.
- Hustinx, Lesley (2001): Individualizational and new styles of youth volunteering: An empirical exploration. *Voluntary Action*, 2., pp. 57-76.
- Irvine, Christine – Schubotz Dirk (2010): Youth Volunteering: Making a Difference to Community Relations. *Research Update*, 67. (August) DOI: <https://www.ark.ac.uk/ylt/results/2010-VOLUNTEERING.pdf>
- Janoski, Thomas – Musick, March – W, John (1998): "Being volunteered? The impact of social participation and pro-social attitudes on volunteering." *Sociological Forum*, 13(3) pp. 495-519. DOI: <https://doi.org/10.1023/A:1022131525828>
- Juknevičiūsa, Stanislovas – Savicka, Aida (2003): From restitution to innovation: Volunteering in postcommunist countries In. Dekker, P. – Halman L. (Eds.): *The Values of volunteering. Cross - cultural perspectives*. New York, Boston, Dordrecht, London, Moscow, Kluwer Academic/Plenum Publishers. pp. 127-141. DOI: https://doi.org/10.1007/978-1-4615-0145-9_8
- Katz-Gerro, Tally – Meier Jæger, Mads (2013): Top of the pops, ascend of the omnivores, defeat of the couch potatoes: Cultural consumption profiles in Denmark 1975-2004. *European Sociological Review*, 29 (2) pp. 243-260. DOI: <https://doi.org/10.1093/esr/jcr058>
- Kerpel-Fronius Balázs – Nagy Ádám – Fazekas Elek (2022): Önkéntesség, civilség ifjúsági szakma. In. A lábjegyzeten túl is. Magyar Ifjúság Kutatás 2020. (szerk. Nagy Ádám). Budapest: Szociális Demokráciaért Intézet – Excenter Kutatóközpont. ISBN 978-615-01-5518-0
- Knoke, David – Thomson, R. (1977): Voluntary association membership trends and the family life cycle. *Social Forces*, 56 (1), pp. 48-65. DOI: <https://doi.org/10.2307/2577412>
- Központi Statisztikai Hivatal (2010): *Időmérleg módszertan*. Budapest.
- Kragt, Darja – Holtrop, Djurre (2019): Volunteering research in Australia: A narrative review. *Australian Journal of Psychology*, 71 (4) pp. 342-360. DOI: <https://doi.org/10.1111/ajpy.12251>
- Krekel, Christian (2017): *Can raising instructional time crowd out student pro-social behaviour? Evidence from Germany. Evidence from Germany. SOEPpaper*, (903). DOI: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3172803>
- Kristóf Luca – Kmetty Zoltán (2019): Szereti ön Vivaldit? Zenei ízlés és társadalmi státusz. *Szociológiai Szemle*, (2) pp. 49-67. DOI: <https://doi.org/10.51624/SzocSzemle.2019.2.3>
- Kuykendall, Laure – Boerman, Louis – Zhu, Ze (2018): *The importance of leisure for subjective well-being. Handbook of well-being*. Salt Lake City, UT: DEF Publishers.
- Lancee, Bram – Radl, Jonas (2014): Volunteering over the life course. *Social Forces*, 93 (2) pp. 833-862. DOI: <https://doi.org/10.1093/sf/sou090>
- Lee, Soomi – Charles, Susan T., – Almeida, David M. (2021)? Change is good for the brain: Activity diversity and cognitive functioning across adulthood. *The Journals of Gerontology*. 76 (6) pp. 1036-1048. DOI: <https://doi.org/10.1093/geronb/gbaa020>
- Lockstone-Binney, Leonie – Holmes, Kristen – Deery, Margaret – Jago, Leo (2009): Volunteer life balance and the flexible firm: Key drivers in a framework to enhance volunteer retention. In. See

- change: *Tourism & hospitality in a dynamic world*. Proceedings of the 2009. CAUTHE conference. Fremantle, Western Australia: Curtin University of Technology.
- Matsuba, M.Kyle – Hart, Daniel – Atkins, Robert (2007): Atkins psychological and social-structural influences on commitment to volunteering. *Journal of Research in Personality*, 41, pp. 889-907. DOI: 10.1016/j.jrp.2006.11.001
- Meijeren, Maikel – Lubbers, Marcel – Scheepers, Peer (2022): Socio-structural determinants in volunteering for humanitarian organizations: A resource-based approach. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, Online First 1. DOI: <https://doi.org/10.1177/08997640221114821>
- Moen, Phyllis – Flood, Sarah (2013): Limited engagements? Women's and men's work/volunteer time in the encore life course stage. *Social Problems*, 60 (2) pp. 206-233. DOI: <https://doi.org/10.1525/sp.2013.60.2.206>
- Mojza, Eva J. – Lorenz, Christian – Sonnentag, Sabine – Binnewies, Carmen (2010): Daily recovery experiences: The role of volunteer work during leisure time. *Journal of Occupational Health Psychology*, 15(1) pp. 60. DOI: <https://doi.org/10.1037/a0017983>
- Mojza, Eva J. – Sonnentag, Sabine – Bornemann, Claudius (2011): Volunteer work as a valuable leisure-time activity: A day-level study on volunteer work, non-work experiences, and well-being at work. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 84(1) pp. 123-152. DOI: <https://doi.org/10.1348/096317910X485737>
- Musick, Mark A. – Wilson John (2008): *Volunteers: A social profile*. Indianapolis: Indiana University Press.
- Mustillo, Sarah – Wilson, John – Lynch, M. Scott (2004): "Legacy Volunteering: A test of two theories of intergenerational transmission." *Journal of Marriage and Family*, 66(2) pp. 530-541. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2004.00036.x>
- Mutchler, Jan E. – Burr, Jeffrey A. – Caro, Francis G. (2003): From paid worker to volunteer: Leaving the paid workforce and volunteering in later life. *Social Forces*, 81(4) pp. 1267-1293. DOI: <https://doi.org/10.1353/sof.2003.0067>
- Nagy Ádám – Fazekas Anna (2016): Szabad és még szabadabb idők. Szabadidős terek és tevékenységek változása. In: Nagy Á. - Székely L. (szerk.): *Magyar Ifjúság 2012. Negyedszázad*. Budapest: Iuvenis Ifjúságsszakmai Műhely - ISZT Alapítvány - Excenter Kutatóközpont - Új Ifjúsági Szemle Alapítvány, pp. 202-241.
- Navickas, Valentinas – Šimkus, Audrius – Strunz, Herbert (2016): The impact of volunteering as a form of leisure on students' life quality. *Transformations in Business & Economics*, 15. pp. 96-112. DOI: <https://doi.org/10.1515/saeb-2016-0102>
- Nesbit, Rebecca (2011): The influence of major life cycle events on volunteering. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 41(6) pp. 1153-1174. DOI: <https://doi.org/10.1177/0899764011429181>
- Niebuur, Jacobien – Van Lente, Lidy – Liefbroer, Aart C. – Steverink, Nardi – Smidt, Nynke (2018): Determinants of participation in voluntary work: A systematic review and meta-analysis of longitudinal cohort studies. *BMC Public Health*, 18(1) pp. 1213. DOI: <https://doi.org/10.1186/s12889-018-6077-2>
- No, Won – Han, Hyunrang – Swindell, David (2022): The immediate effects of changes in life circumstances on volunteering decisions in the USA. *Voluntas*, 33. pp. 795-806. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11266-021-00380-4>
- Oesterle, Sabrina – Kirkpatrick, Monica Johnson – Jeylan, T. Mortimer. (2004): "Volunteerism during the transition to adulthood: A life course perspective." *Social Forces*, 82(3) pp. 1123-49. DOI: <https://doi.org/10.1353/sof.2004.0049>

- Paarlberg, Laurie E. – Nesbit, Rebecca – Choi, Su Young – Ryan, Moss (2022): The rural/urban volunteering divide. *Voluntas*, 33. pp. 107-120. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11266-021-00401-2>
- Paxton, Pamela – Reith, Nicholas E. – Glanville, Jennifer L. (2014): Volunteering and the dimensions of religiosity: A Cross-National Analysis. *Review of Religious Research*, 56., pp. 597-625. DOI: <https://doi.org/10.1007/s13644-014-0169-y>
- Perpék Éva (2012): Formal and informal volunteering in Hungary, similarities and differences. *Corvinus Journal of Sociology and Social Policy*, 3(1) pp. 59-80. DOI: <https://doi.org/10.14267/cjssp.2012.01.03>
- Peterson, Richard A. – Kern, Roger M. (1996): Changing highbrow taste: From snob to omnivore. *American Sociological Review*, 61. pp. 900-907. DOI: <https://doi.org/10.2307/2096460>
- Pusztai Gabriella (2015): *Pathways to success in higher education: rethinking the social capital theory in the Light of Institutional Diversity*. New edition. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Putnam, Robert D. (2000): *Bowling alone: the collapse and revival of American community*. Simon and Schuster: New York. DOI: <https://doi.org/10.1145/358916.361990>
- Riesman, David (1983): A magányos tömeg. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Robinson, John P. (1977): *How americans use time: A social-psychological analysis of everyday behavior*. Greenwood.
- Rotolo, Thomas – Wilson, John (2007): The effects of children and employment status on the volunteer work of American women. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 36(3) pp. 487-503. DOI: <https://doi.org/10.1177/0899764006296848>
- Rotolo, Thomas – Wilson, John (2006): Employment sector and volunteering: The contribution of nonprofit and public sector workers to the volunteer labor force. *Sociological Quarterly*, 47(1) pp. 21-40 DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1533-8525.2006.00036.x>
- Ruiter, Stijn – de Graaf-Nan Dirk (2006): National context. Religiosity, and volunteering: Results from 53 countries. *American Sociological Review*, 71(2) pp. 191-210. DOI: <https://doi.org/10.1177/000312240607100202>
- Skinner, Mark W. (2008): Voluntarism and long-term care in the countryside: the paradox of a threadbare sector. *Canadian Geographer / Le Géographe canadien*, 52(2) pp. 188- 203. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1541-0064.2008.00208.x>
- Smith, David Horton (1994): Determinants of voluntary association participation and volunteering: A literature review. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 23(3) pp. 243-263. DOI: <https://doi.org/10.1177/089976409402300305>
- Stebbins, Robert A. (2000): Obligation as an aspect of leisure experience. *Journal of Leisure Research*, 32(1) pp. 152-155. DOI: <https://doi.org/10.1080/00222216.2000.11949906>
- Stebbins, Robert, E. (2004): Introduction. In. Stebbins, R. A., – Graham, M. (Eds.): *Volunteering as leisure/leisure as volunteering: An international assessment*. Cabi. pp. 1-12. DOI: <https://doi.org/10.1079/9780851997506.0000>
- Storm, Ingrid (2015): Civic engagement in Britain: The role of religion and inclusive values. *European Sociological Review*, 31(1) pp. 14-29. DOI: <https://doi.org/10.1093/esr/jcu077>
- Strauß, Susanne (2008): *Volunteering and social inclusion: The interrelation between unemployment and civic engagement in Germany and Great Britain*. Wiesbaden: VS-Verlag
- Sturm, Roland – Cohen, Deborah A. (2019): Peer reviewed: Free time and physical activity among americans 15 years or older: Cross-sectional analysis of the American Time Use Survey. *Preventing Chronic Disease*, 16. DOI: <https://doi.org/10.5888/pcd16.190017>

- Svendsen, Gunnar Lind H. – Svendsen, Gert Tinggaard (2016): Homo voluntarius and the Rural Idyll: Voluntary work, trust and solidarity in rural and urban areas. *Journal of Rural and Community Development*, 11(1). 18 p. DOI: <https://journals.brandonu.ca/jrcd/article/view/1375>
- Szabó Júlia (2020): Szabadidő és kulturális fogyasztás a Kárpát-medencei magyar fiatalok körében. *Régió*, (28)4 pp. 44-71. DOI: <https://doi.org/10.17355/rkkpt.v28i4.351>
- Székely Levente (2021) (szerk.): *Magyar fiatalok a koronavírus-járvány idején. Tanulmánykötet a Magyar Ifjúság Kutatás 2020 eredményeiről*. Budapest: Enigma 2001 Kiadó és Médiaszolgáltató Kft.
- Van Goethem, Anne A.J. – Van Hoof, Anne – Van Aken, Marcel A.G. – De Castro Bram Orobio de Castro – Raaijmakers, Quinten A.W. (2014): Socialising adolescent volunteering: How important are parents and friends? Age dependent effects of parents and friends on adolescents' volunteering behaviours. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 35(2) pp. 94-101. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2013.12.003>
- van Tienen, Marike – Scheepers, Peer – Reitsma, Jan – Schilderman, Hans (2011): The role of religiosity for formal and informal volunteering in the Netherlands. *Voluntas* 22., pp. 365-389. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11266-010-9160-6>
- Veblen, Thorstein (1975): *A dologtalan osztály elmélete*. Budapest, KJK.
- Verbooy, Kaya – Hoefman, Renske – Van Exel, Job – Brouwer, Werner (2018): Time is money: investigating the value of leisure time and unpaid work. *Value in Health*, 21(12) pp. 1428-1436. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jval.2018.04.1828>
- Voicu, Malina – Voicu, Bogdan (2003): Volunteering in Romania. A rara avis In. Dekker, P. – Halman L. (Eds.): *The Values of Volunteering. Cross - Cultural Perspectives*. New York, 3 Boston, Dordrecht, London, Moscow: Kluwer Academic/Plenum Publishers. pp. 143-160. DOI: https://doi.org/10.1007/978-1-4615-0145-9_9
- Weingartner, Sebastian – Rössel, Jörg (2019): Changing dimensions of cultural consumption? The space of lifestyles in Switzerland from 1976 to 2013. *Poetics*, 74. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.poetic.2019.01.001>
- Wilson John – Janoski Thomas (1995): The contribution of religion to volunteer work. *Sociology of Religion*, 56(2) pp. 137- 153. DOI: <https://doi.org/10.2307/3711760>
- Wilson, John (2000): Volunteering. *Annual Review of Sociology*, 26. pp. 215-240. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.26.1.215>
- Wilson, John – Musick, Mark (1997): Who cares? Toward an integrated theory of volunteer work. *American Sociological Review*, 62(5) pp. 694-713. DOI: <https://doi.org/10.2307/2657355>
- Wymer, Walter (2011): The implications of sex differences on volunteer preferences. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 22(4) pp. 831-851. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11266-010-9174-0>